

Голові разової спеціалізованої вченої ради
ДЗВО «Університет менеджменту освіти»
(вулиця Січових Стрільців, 52А, м. Київ, 04053)
доктору психологічних наук, професору
Олександрі Вікторівні БРЮХОВЕЦЬКІЙ

РЕЦЕНЗІЯ

**доктора психологічних наук, професора, професора кафедри психології
та особистісного розвитку Навчально-наукового інституту менеджменту
та психології ДЗВО «Університет менеджменту освіти»**

Бондарчук Олени Іванівни

на дисертацію Зікєєва Дмитра Євгенійовича

**«Психологічні умови формування метакомунікації менеджерів
міжнародної компанії», подану на здобуття наукового ступеня доктора
філософії у галузі знань 05 «Соціальні та поведінкові науки»
за спеціальністю 053 «Психологія»**

Ступінь актуальності обраної теми зумовлена об'єктивними процесами глобалізації та цифрової трансформації, що змінюють характер управлінської комунікації в міжнародних компаніях. Інтернаціоналізація бізнесу, зростання мультикультурних команд і стрімке впровадження штучного інтелекту у професійну діяльність створюють комунікативні виклики, що виходять за межі традиційних моделей організаційної взаємодії. Для України ця проблематика набуває додаткової актуальності в умовах воєнного стану: вимушена міграція, інтеграція українських фахівців у міжнародне професійне середовище та перехід на гібридні формати роботи актуалізують потребу в здатності усвідомлювати й регулювати сам процес комунікації. Дисертаційне дослідження Д. Є. Зікєєва вдало поєднує

теоретичну розробку маловивченого конструкту метакомунікації з його операціоналізацією для організаційного контексту, що надає дисертаційній роботі наукової та практичної значущості.

Найбільш істотні наукові результати, що містяться в дисертації.

Дисертантом здійснено комплексний теоретико-методологічний аналіз феномену метакомунікації, простежено його еволюцію від класичних праць J. Ruesch і G. Bateson до сучасних досліджень, здійснених у межах екофасилітативного підходу (П. Лушин, Я. Сухенко). Здобувачем обґрунтовано авторську теоретичну модель психологічних умов формування метакомунікації менеджерів міжнародної компанії, що інтегрує індивідуально-психологічні, професійно-організаційні, технологічні (ШІ) та соціально-демографічні компоненти.

Вагомим інструментальним внеском є розробка та психометрична перевірка авторських діагностичних інструментів (українською та англійською мовами): Шкали метакомунікації MCS-17 (у співавторстві), Шкали метакомунікації у взаємодії «Людина – ШІ» HUMAI-MCS, Анкети досвіду взаємодії зі штучним інтелектом AI-IEQ, а також здійснення україномовної адаптації Шкали міжкультурної ефективності IES-UA-14.

За результатами емпіричного дослідження встановлено закономірності взаємозв'язку між типами умов формування метакомунікації та типами метакомунікації, виявлено специфіку метакомунікативних профілів залежно від менеджерського статусу, міжнародного досвіду, мовно-культурного контексту та досвіду взаємодії зі штучним інтелектом. Здійснено факторний, ієрархічний регресійний та кластерний аналізи, за результатами яких розроблено типологію метакомунікації у складі 4 інтегрованих портретів, що об'єднали профілі субшкал, індивідуально-психологічні характеристики, конфігурації умов та зовнішні характеристики. Практична цінність дослідження полягає в розроблених методичних рекомендаціях щодо розвитку метакомунікації з використанням штучного інтелекту.

Обґрунтованість і достовірність наукових положень, висновків, рекомендацій, які захищаються. Дисертацію Д. Є. Зікєєва відзначає методологічна послідовність і чітка логічна структура. Теоретичний розділ вирізняється ґрунтовністю джерельної бази: проаналізовано широке коло вітчизняних і зарубіжних праць, охоплено мультидисциплінарне поле від антропології та кібернетики до організаційної психології та досліджень взаємодії людини зі ШІ. Мета та завдання дослідження сформульовані чітко, а їх послідовна реалізація забезпечує цілісність роботи.

Емпіричне дослідження ґрунтується на репрезентативній вибірці (загалом 465 осіб), що охоплює фахівців з різних країн, різних професійних позицій, досвіду та форматів роботи. Двомовний характер дослідження (українська та англійська версії інструментарію) є сильною стороною роботи та забезпечує крос-лінгвістичну перевірку психометричних властивостей інструментів. Арсенал статистичних методів (факторний, кореляційний, регресійний, кластерний аналіз, порівняльний аналіз із застосуванням непараметричних критеріїв) є адекватним поставленим завданням і надійним у плані верифікації теоретичних положень.

Повнота викладення результатів в опублікованих працях. Основні результати дисертації відображено в 13 публікаціях: 6 статтях у фахових наукових виданнях України та 7 публікаціях у збірниках і матеріалах науково-практичних конференцій, стажувань, у тому числі міжнародних. Це засвідчує системний характер апробації результатів і відповідає встановленим вимогам.

Відсутність порушень академічної доброчесності. За результатами перевірки тексту дисертації з залученням автоматизованої системи виявлення плагіату Plagiarism порушення академічної доброчесності відсутні. Робота містить коректні посилання на використані джерела.

Дискусійні положення та зауваження до змісту дисертації. Загалом дослідження виконано на високому рівні та заслуговує на позитивну оцінку. Водночас вважаємо за доцільне висловити окремі зауваження.

1. Вибірка дослідження включає як менеджерів (45,1%), так і фахівців на не-менеджерських позиціях (54,9%). Хоча автор обґрунтовує доцільність такої структури для створення групи порівняння, видається доречним більш розгорнуто розкрити специфіку саме менеджерської підвибірки: зокрема, чи відрізняються закономірності формування метакомунікації на різних рівнях управлінської ієрархії (молодший, середній, топ-менеджмент).

2. У дисертації виділено типологію метакомунікації, що інтегрує показники міжособистісної метакомунікації та метакомунікації у взаємодії з ІІІ. Доцільним було б більш детально висвітлити практичні рекомендації для кожного виявленого типу, що посилює б прикладну цінність типологічного аналізу.

3. Зважаючи на значну кількість використаних методик, було б корисним додатково обговорити питання можливого впливу обсягу діагностичної батареї на якість відповідей респондентів.

Висловлені зауваження мають дискусійний характер і не змінюють загальної позитивної оцінки дослідження.

Висновок. Дисертаційне дослідження Зікєєва Дмитра Євгенійовича на тему «Психологічні умови формування метакомунікації менеджерів міжнародної компанії» виконано на високому науковому рівні, за змістом і рівнем відповідає вимогам Порядку підготовки здобувачів вищої освіти ступеня доктора філософії та доктора наук у закладах вищої освіти (наукових установах), затвердженого постановою Кабінету Міністрів України від 23 березня 2016 р. № 261, пп. 6, 7, 8 Порядку присудження ступеня доктора філософії та скасування рішення разової спеціалізованої вченої ради закладу вищої освіти, наукової установи про присудження ступеня доктора філософії, затвердженого постановою Кабінету Міністрів України від 12 січня 2022 р. № 44 (зі змінами), є цілісним, самостійним дослідженням, що характеризується науковою новизною, теоретичним та практичним значенням, і може бути рекомендована до захисту у спеціалізованій раді на

здобуття наукового ступеня доктора філософії у галузі психології,
спеціальність 053 Психологія.

Рецензент:

доктор психологічних наук, професор,
професор кафедри психології та особистісного
розвитку ННІМП ДЗВО
«Університет менеджменту освіти»

Олена БОНДАРЧУК

